

STAROHRVATSKA NEKROPOLA PRED ULAZOM U STARU VARVARIJU I NJENA KONZERVACIJA

U arheološkim istraživanjima sjeverozapadnih obrambenih bedema stare Varvarije 1961. godine otkrilo se starohrvatsko groblje – četvrto po redu u sklopu grobnih skupina srednjovjekovne materijalne kulture na Bribiru.

Prvi grobovi otkriveni su u arheološkim istraživanjima stope poprečnog zida kod zapadnih ulaznih vrata i ukazali na postojanje jednog ukopišta u kojem su stari Hrvati ukopavali svoje pokojnike izvan gradskih zidina stare Varvarije.

Moramo naglasiti da se na tom području u donjim slojevima pronašlo pet rimskih grobova, i to jedan grob u prostoj zemlji s izdašnim arheološkim priložima i još četiri groba, po dimenzijama daleko prostranija od svih kasnijih starohrvatskih grobova, a zidana bilo opekama s malternim vezivom, bilo lijepo tesanim i pravilno uslojenim kamenjem, bilo ulomcima antikne arhitekture. Iz ove posljednje konstatacije izlazi da se radi o grobovima kasne antike, što nam mogu potvrditi i grobni prilozi, među kojima je vrijedno spomenuti četiri kasnoantikne lucerne, dvije plitice, pet lonaca, dva vrća i jednu amforu. Među kovinskim nalazima u tim kasnoantiknim grobovima pronađen je jedan strigilis, jedan prsten, nekoliko ukrasnih privjesaka, a među staklenim predmetima jedna čaša i ulomci jedne plitice. Svi će ti predmeti biti detaljno i tipološki i kronološki obrađeni u monografiji o bribirskoj materijalnoj kulturi, pa će na taj način dobiti i svoje odgovarajuće mjesto u povijesnom razdoblju i životu stanovnika na tom neobično važnom arheološkom punktu, kao i općenito u istraživanju toga kraja.

U gornjim slojevima groblja pred ulazom u staru Varvariju otkrivena su i istražena 123 starohrvatska groba, pa je interesantna koincidencija istog ukopišta, koja govori o nekom nastavku tradicije ukopavanja na tom mjestu.

Grobovi su uglavnom ovalna oblika. Uzglavnice i donožnice načinjene su im od nepravilnih kamenih ploča, obložnice su poslagane u suho, a

obložne stijene sačinjavale su tri, četiri ili više »na nož« postavljenih ploča. Ima i nekoliko pačetvorinastih grobova, većih dimenzija, kojima su obložne stijene zidane grubo klesanim i uslojenim kamenjem u dva, tri ili više redova. Gotovo svi grobovi bili su prekriveni nepravilnim kamenim poklopnicama, kao što je to i inače običaj kod većine grobova na području Dalmatinske Hrvatske. Gotovo svi grobovi imali su dno od nabijene zemlje. Kamenih ploča nije bilo, izuzevši u nekoliko primjera, i to samo mjestimično pod glavom ili nogama. Kod nekih grobova podnicu je sačinjavala litica, koja je na nekim segmentima toga područja bila jako izrazita.

Dubina grobova bila je različita, a uvjetovana je konfiguracijom tla, budući da je zemljište pod nagibom, pa su zbog toga neki grobovi u jugozapadnom dijelu pronadeni na dubini od cca 1,5 metar, dok su grobovi uzduž ruba litice, zbog erozije, znatno plići, a neki čak i ogoljeni u svojem gornjem dijelu. U svim otkrivenim grobovima starohrvatske faze nigdje se nije naišlo na tragove drvenog lijesa, čavala ili grobnih oznaka, a to se očituje i u tome što se za ovo groblje i nije znalo dok se nije počela istraživati supstrukcija obrambenih bedema stare Varvarije.

Prema osteološkim ostacima bile su ukopane pretežno žene i djeca, iz čega se i ovdje sagledava velik mortalitet dojenčadi. Pokojnici su se ukopavali na leđima, i to u ispruženom stavu. Ruke su gotovo uvijek bile ispružene niz tijelo, osim u nekoliko slučajeva gdje su bile prekrižene na prsima, odnosno na trbuhu. U dva slučaja jedna ruka bila je ispružena niz tijelo a druga položena u krilo. Glava je redovito ležala na zatiljku, no znala je pasti i na slijepoočnice ili do kosti nadlaktice ako su popustili vratni kralješci. Detaljniju analizu osteološkog materijala vjerojatno će dati Antropološki institut Medicinskog fakulteta u Zagrebu budući da je jedan dio tih ostataka sakupila antropolog Georgina Pilarić.

Sondažnim istraživanjem okolnog područja nije se naišlo na grobove, pa se prema postojećem planu groblja može uočiti da se ono u pravcu jugozapada sve više i više sužavalo, respektirajući pri tome postojeći stari put kojim se vjekovima prilazilo na plato Glavice sa zapadne strane.

Od 122 pronađena groba bilo je njih 64 s priložima, iz čega se može konstatirati da je nalaz prosječan za naše starohrvatske nekropole. Daljnjom obradom upotpunit će se postojeći inventar i slika materijalne kulture na području Dalmatinske Hrvatske.

Arheološki prilozi na groblju pred ulazom u staru Varvariju sastoje se od naušnica, ukrasnih aplika i prstenja, noža i pršljena, te od para ostruga u muškom konjaničkom grobu. U tipološkoj klasifikaciji naušnice se mogu podijeliti na nekoliko grupa, koje se opet po svojim karakteristikama i specifičnostima mogu svrstati u nekoliko varijanata. Tako su na primjer tu zastupane naušnice tipa proste karičice (69 komada), naušnice s petljastim završetkom (7 komada), naušnice s tri koljenca (8 komada) i naušnice s jednom jagodom, koje su izrađene tehnikom filigrana i granulacije a ukrašene raznim geometrijskim motivima

(18 komada), dakle sve odreda po tipološkim karakteristikama nakit starohrvatske kulture, koji i po izgledu, i po ukusu i po broju nalaza sačinjava jednu određenu i vremensku i prostornu cjelinu u sklopu cjelokupnog arheološkog fundusa, lapidarnog i metalnog, u starohrvatskom kulturnom krugu. Taj materijal osim u centru starohrvatske kulture nalazimo i u njegovim perifernim djelovima, u zapadnoj Bosni, Istri, Lici i hrvatskoj unutrašnjosti. Osim spomenutih naušnica starohrvatske kulturne grupe imamo još naušnica od pletene žice (4 komada) i naušnica sa »S« nastavkom (2 komada), koje, kao sporadični nalazi bjelobrdске kulturne grupe, dolaze u ovo dalmatinsko područje kao import.

Taj nakitni materijal starohrvatske kulture upotpunjen je još lijepim ukrasnim aplikama i raznim prstenjem. To prstenje pravljeno je ili tehnikom lijevanja ili mehaničkim savijanjem metalne žice, koja je na krajevima pričvršćena zakovicama. I među prstenjem se nalaze dva izrazita primjerka bjelobrdске kulture, iako se i oni ranije spomenuti nalaze među nakitnim materijalom te kulture, kao što se i naušnice tipa proste karičice nalaze u grobovima ketlaške i bjelobrdске kulture, pa takve primjerke nakita možemo smatrati općeslavenskima. Nalaz pršljena i nožića koji je služio u svakodnevnoj upotrebi upotpunjuje spomenuti grobni inventar. Naročito su značajna dva komada željeznih ostruga s priborom za zakopčavanje, koje u osi ostružnih lukova imaju izduženi šiljak za podbadanje konjskih slabina.

Prema dosadašnjoj tipološkoj klasifikaciji i po broju nalaza može se u kronološkom pogledu ovo naše groblje na Bribiru datirati u 10. i 11. stoljeće, na što nas upućuje i primjerak ostruge, koji se datira u postkarolinško doba, tj. u vrijeme najkasnije do prve polovine 11. stoljeća.

Po svemu gore rečenom groblje na Vratnicama svrstava se u grupu starohrvatskih groblja, a po vremenu se poklapa s grobljem na istočnoj padini Glavice i s onima koje je otkriveno prošlogodišnjim iskopavanjem u donjem sloju groblja na istočnoj strani Tjemena. Sva tri groblja u kronološkoj klasifikaciji materijalne kulture Bribira možemo uvrstiti u vrijeme hrvatske državne samostalnosti, dakle daleko ranije nego što su društvenim raslojavanjem izbili na hrvatsku pozornicu bribirski feudai iz roda Šubića.

Konzervacija:

Po završetku arheoloških istraživanja prišlo se konzervaciji starohrvatskog groblja, i to prema koncepciji i pod rukovodstvom dra Stjepana Gunjače. To je do sada prvi slučaj u našoj arheološkoj praksi da se pokušala izvršiti konzervacija jednog grobnog prostora, pri čemu se sačuvao karakter i oblik groba i fizionomija cjelokupne grobne površine.

Zbog toga ćemo pokušati u kratkim crtama prikazati tok rada na konzervaciji, koja se izvodila na ovaj način:

1. Najprije je nad grobom postavljena trokrižna letva, koja je učvršćena na dvije fiksne tačke preko kolaca po uzdužnoj periferiji groba. Zacrtnim oznakama na letvi odredio se pravac i veličina groba.

2. Zatim su grobna uzglavnica, donožnica i obložnice, pošto su ucrtane u grobni formular i fotografirane, povučene iz svojih ležišta i sa strane po istom redoslijedu posložene, jer se jedino na takav način mogao arheološki ispitati donji sloj pod grobovima.

3. Potom se u istraženu grobnu jamu unio čvrst sloj, konkretno tucanik, batom se ojačao i na poravnatu površinu slagao se jedan po jedan grobni kamen ispod ponovo postavljene trokrižne letve na već prije fiksiranim kolcima, koja je vraćala karakter i oblik ugrađenom grobu. Detalji u slaganju grobnog kamenja izvodili su se prema fotografiji i grobnoj skici.

4. Pri slaganju grobnih obložnica, uzglavnice i donožnice kamenje se cementnom smjesom vezivalo, a grobna podnica betonirala da ne bi iz zemlje probijao korov u grob. Iznad betonirane podnice unesen je tanki sloj zemlje ili kamene ploče, već prema tome što je grob sadržavao u svojojnutrini. Time se zamaskiralo betonsko dno groba. Površina oko grobova zasijana je travnatim tepihom.

Na taj način grobovi su učvršćeni cementnim vezivom, koje ne dozvoljava urušavanje grobnih obložnica, za koje je uvijek postojao problem kako ih sačuvati. Time smo dobili trajnu sliku groblja, koje estetski vrlo dobro djeluje i stoji u kontrastu kao minijaturna arhitektura u usporedbi sa sučelnim megalitskim kamenjem u bedemima stare Varvarije.

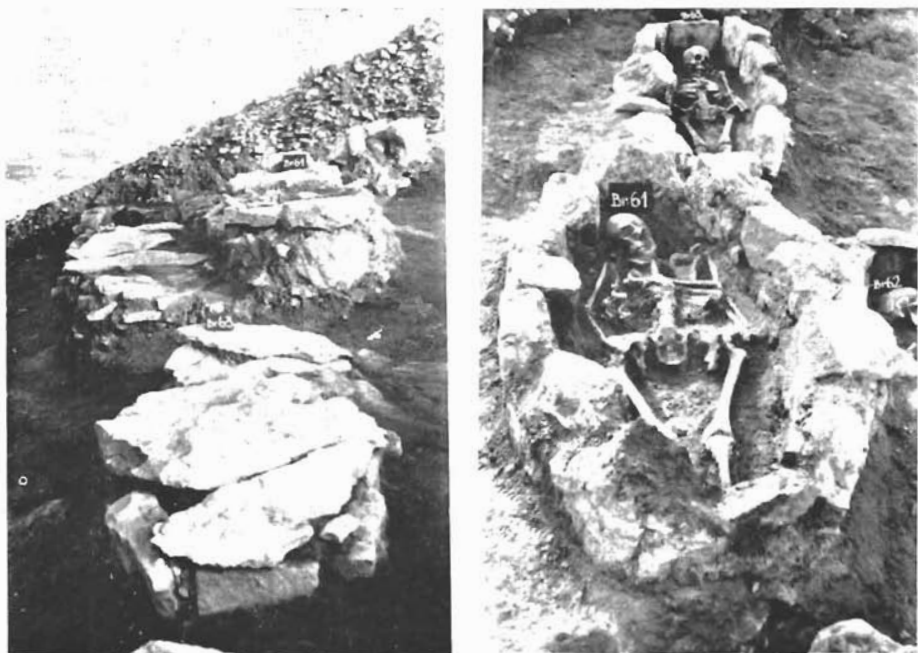

Gornja slika

Početak istraživanja srednjovjekovnog groblja pred ulazom u staru Varvariju

Donja slika

Antikni grob stare Varvarije u koji se kasnije uvukla starohrvatska grobna arhitektura

Gornje slike

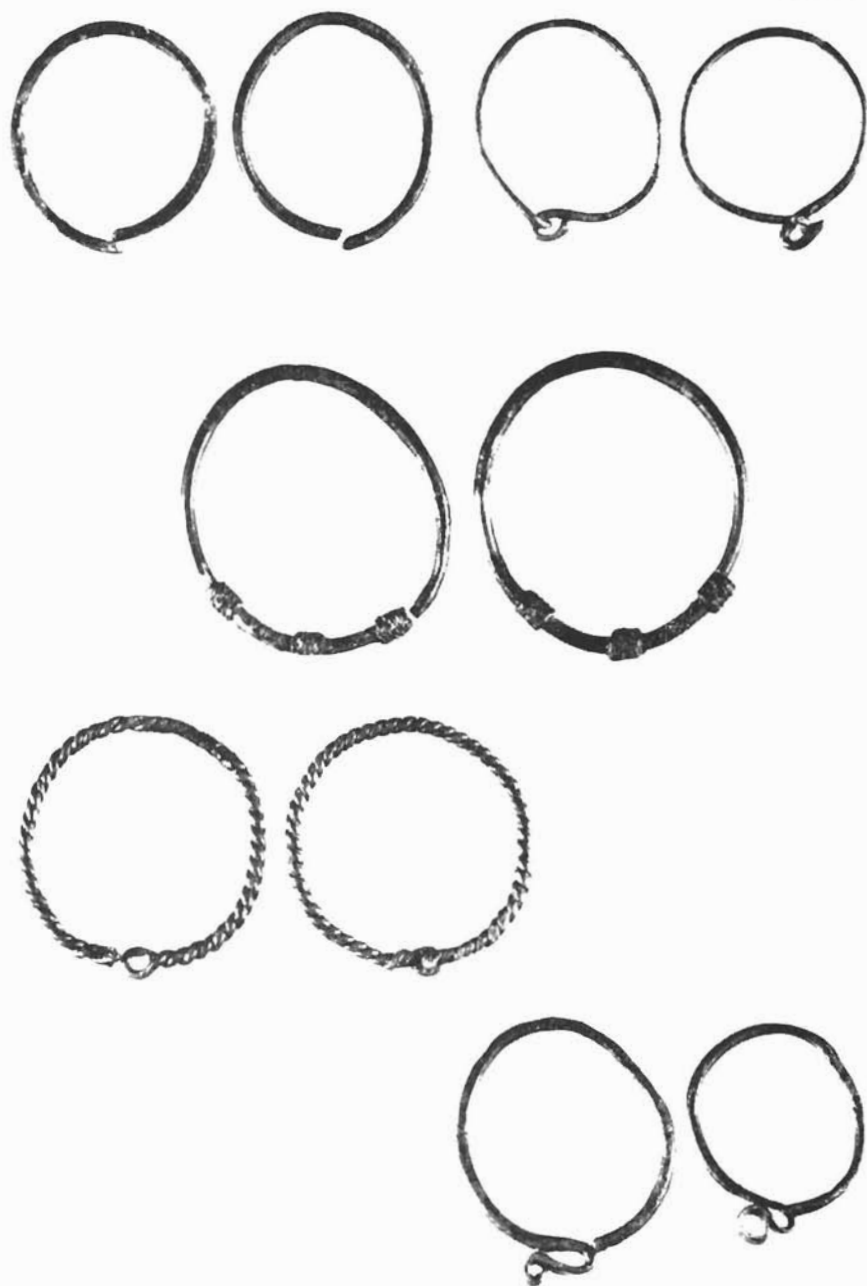
Dio starohrvatskog groblja pred ulazom u staru Varvariju

Donja slika

Grupa dječjih grobova na sjeveroistočnim padinama starohrvatskog groblja

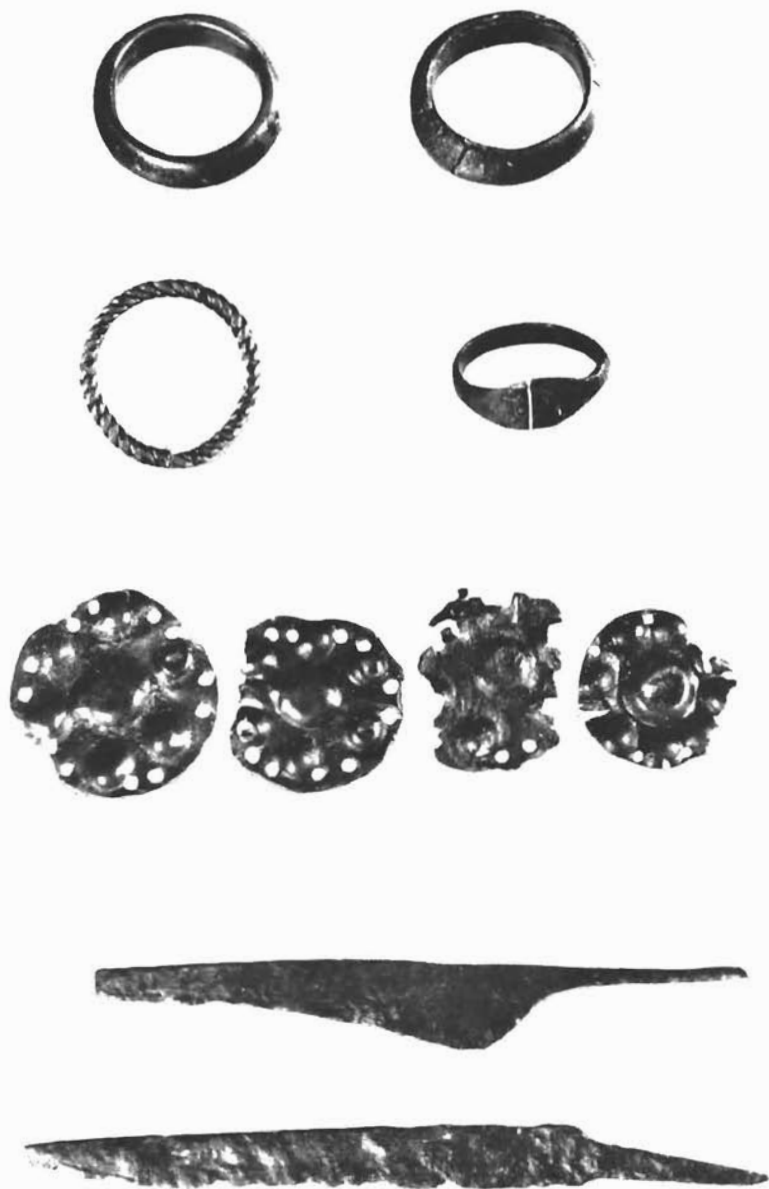
Antikni grobni nalazi

Primjerci naušnica iz starohrvatskih grobova pred ulazom u staru Varvariju

Primjerci starohrvatskih naušnica tipa s jednom jagodom

Primjerci prstenja, ukrasnih aplika i nožića

Srednjovjekovne ostruge s priborom za zakopčavanje

Tok rada na konzervaciji starohrvatskih grobova

Dio starohrvatskih grobova nakon konzervacije